Թիւ. 20.

ԴԻՏԱԿ ԲԻՒԶԱՆԴԵԱՆ

ԴԻՆԴՐՈՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՐՈՒՆԵԱՑ

1813.

1. 2. 3. ԱՊՐԻԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ

Միացեալ Նահանգներ։

Նիւ Եօրք. 13 Փետրուարի։

Ֆիլատելֆիա. 2 Փետրուարի.

Մէկ յաւելի խաղաղութեան անգղիացւա-հասարակ եղած պատերազմէն, որ-նոր պատահեցաւ Ամերիկացւոց զօրքին-վրան ըստ Եւրոպ լրագրաց Վինչեսթըրն ամերի-կացւոց Զէնէրալը որոնք էր իւրեն զօրա-ւորը Ֆրանսթաուն՝ յունուարի 18 ին եղած պատերազմը, [illegible] 250 հո-գւով երեթալու միանալու ու զօրայղներու Լէվես Զէնէրալին բանակը՝ Թէրեզէ ն մեկ մեծ վտանգի մէ կայր իւրեն ամէնը Թշնամեաց հետ պարերելու, որովհետեւ մէջը՝ որ Թէ նամբը խիստ սոսա էին իրեն. Երկրորդ գիշ-երն կէրպով գետին [illegible] ... [illegible] ու ամէնքս իմը գնանալէն

հան՝ յարձակեցան Թէ իրեն զօրացուցած իրեն զօրաց ապահովութեան համար։

Եւ [illegible] գնդերը Վին-չեսթըր Զէնէրալը գնացեր էր [illegible] մէկ մասնաւորին սուրն 3 մղոն հեռու իրեն զօրաց գունդէն, նմանապէս օֆֆիցիալնե-րը [illegible] էին պանդոկն տուներ. ա-գիս [illegible] զինուորները [illegible] խառնամբոխ. ամենք [illegible] մէջ, ամենք խառն [illegible] տուներուն մէջ։

Թշնամին [illegible] հալածական կը-թարէ, [illegible] Ամերիկացւոց զօրքերուն, [illegible] Երկու [illegible] գունդին հետ, որ էր 1800 հոգի [illegible], ու 300 ալ [illegible] 8 Թօփով. [illegible] ծակէ էր. որ Ամերիկացւոց զօրքը [illegible] մէջ [illegible] Եւրոպ [illegible] Թօփերուն ձայնը լսե-ցինն։

Մարդս [illegible] կերպով երեւակայել կըն-

րէ.

քիրեն քան թէ իրեն երեւակայածը գրչով բացատրել ան ժամանակվան եղած խառվութիւը. օֆֆիչիալները անդին ասդին կըվազէին ու չէին գըտնար իրենց զինուորները, անոր համար զօրքնալ չէր կրնար կարգաւորվիլ պատերազմի կարգով: Աս պատերազմէն քիչ հոգի փախած խալըսեցաւ, իսկ մէկալ մնացածը բոլոր մեռան ու գերի բռնըվեցան:

Ըսողմելի Վինչէսդէռ ասոնց Ճէնէռալը հինտիստանցիք ձեռք ձգեցին, ու կըտոր կըտոր ընելով ըսպաննեցին. կըվախցըվի թէ աս մեռնօղներուն մէջը ըլլայ նաեւ Լէվիս ու Ալլէն զօրաց հազարապետները:

Աս դժբաղդութիւը չիպատահած Վէլս հազարապետը առջի գիշերվանէ կասկած առնելով աս վըտանգին համար, շուտմը վազեց Ռաբիտէս քաղաքը՝ իմացընելու Հառւիզօն Ճէնէռալին իրենց բանակին վըտանգը. աս բանս երբոր լըսեց Ճէնէռալը, շուտմը ճամբայ ելաւ խելմը բազմութիւ զօրաց, օգնութի՛ հասնելու անոնց. բայց երբոր կէս ճամբան հասաւնէ լըսեց ան դժբաղդպատահմունքին լուրը, ու մէկէն ետ քաշւեցաւ 18 մղոն Ռաբիտէսէն ասդին՝ մէկ քիչմը իրեն կուհկարասինները պաշարները՝ որոնք չէր կրնար իրեն հետը փախցընել այրելով ու ապականելով:

Ասկից ետեւ Թուրքէս ամերիգացւոց Ճէնէռալմը ճամբայ ելաւ հասնելու Հառւիզօն Ճէնէռալին, ինչպէս որ հասերէին Բէրքինս Ճէնէռալը, Լէսթվիքս Ճէնէռալը, եւ Բրօօք Ճէնէռալը իրենց գունդերով:

Կըյուսանք որ աս պատահած դժբաղդութէն ետեւ Վինչէսդէռ Ճէնէռալին անխոհեմութեանը համար, չուշացունէ զօրքը մէկ մեծ քաջութիւմը ընելու, վո՛ զի հիմայ յարմար ժամանակ է զարնըվելու թշնամեաց հետ Մալտէնին մէջը, ուր տեղ որ կան ամմէնուն կարծեացը կէօրէ Ինկիլիզին մեծ նաւահանգէսը:

Ինչպէս որ գիտէնքնէ Հառւիզօն Ճէնէռալը ունի բաւական զօրութի զարնելու վռնտելու թշնամին Մալտէնէն անդին, որովհետեւ լիճերը գետերը բոլոր սառերէն. թշնամին անկարելի է որ աս վիճակիս մէջը գըտնըվելով չիքաշէ մեծ վնաս, ու չիկորսընցընէ իրեն գլխաւոր նաւահանգէսը. մենք ստոյգ ենք որ աս ձախող պատահմունքը փոխանակ թուլցունելու մեր զօրաց սիրտը՝ քան զառջինը աւելի շատ պիտոր վառէ գրգռէ վրէժ առնուլ թշնամիներէն իրենց եղբարներուն՝ մահուանը համար:

Վինչէսդէռ Ճէնէռալին կոտրվելէն ու բուն Ռաիսին գետին քովը, գիտցէ՛ր ո՛վ տէր մէկ մասնաւոր գիտելիքմընալ. վո՛ զի աւըմըտեան կողմը է հիմայ մէկ ողբալի վիճակիմը մէջ, ու թէ որ յառաջ քան լիճին հալիլը, մէկ մեծ յաղթութիւմը չըլլըվինէ, կըվախցըվի որ, հինտիստանցիք աս տեղերս ըլցուէին ու անապատ դարձընեն:

(Վաճառական-Ատվէրտայզէ-Մօնիթօռ:)

ՍԱՔՍՈՆԻԱ.

Տրէզտա. 16 Մարտի:

Մէկ պաթթալիօնմը հետեւակ զօրաց 50 երորդ գունդին, խըրկըվեցաւ աս քաղքէն գիտելու թշնամիին ուր տեղ ըլլալը. ասոնց գիմացը ելան Եըլպաին աջ եզերքին քովը հարիւր խազախի չափ, որոնք յետոյ փախան սլաքնին թիւֆէնկներնուն վրայ, եւ մէկ քանին ալ գերի բռնած բերին աս քաղաքը:

(Օրագր. Փարիզու:)

Պամպէռկա. 15 Մարտի:

Իլլպա գետին վրայ եղած կամուրջները գրեթէ բոլոր այրեցին Ֆրանսըզները. անոր համար հիմայ միայն երեք տեղէն ունի հաղորդակցութի աս գետին աջ դին հետ. Վիւդէմպէռկին կամուրջը պաշտպանած է կամուրջին մէկ գլխէն շատ Ֆրանսըզի զօրքով:

Թուրկաուին քաղաքապետը մինչեւ հիմայ կըրցաւ պահել ան քաղաքին գիմաց նաւակներով շինած կամուրջը, քաղաքացւոց հարկաւորութէը համար:

Տրէզտային կամուրջը պահելու համար Բրինչիբէ Եքմուհլը է աս գլխաւոր քաղքին մէջ, շատ հետեւակ ու ձիաւոր Ֆրանսըզի զօրքով, թօփերով թօփճիներով. եւ կըսվէր՝ թէ մէկ կէրպօվմը պաշարված ըլլայ թշնամիներէն, որովհետեւ չորս կողմէն բաց է բերդերը փըլցունելնուն համար:

Նոր քաղաքը սստած է պատնէշներով, եւ ունի պահպանութե համար այնչափ զօրք, որոնք կըբնակին ամմէն տուն գրեթէ 70.

80 հոգիի չափ ։ Կամուրջին երրորդ աչքին տակը լողըմ բացին, բայց ժողովըրդեանը հրատարակեցին՝ թէ աստր կըրակ միայն էն վերջի նեղուէ մէջը պիտոր տան․ զօրքերը որոնք կըպահվին կոր խիստ կանոններով այնչափ քաջասիրտ են, որ գրեթէ ամմէն օր կերևնան թշնամւոյն դէմ։

(Ծէյինըոսնկ ։)

ԲՐՈՒՍՍԻԱ․

Հօֆֆ․ 17 Մարտի ։

Սաքսոնիայի թագաւորը ու թագուհին կըկենան դեռ Բլաուէնի՝ ուրտեղ որ փախան ։ Հոստեղս քանիմը օր է որ կըլըսվիկոր շատ թօփի ձայներ․ բայց ինչպէս որ կերևնանէ, սա ձայնս է Նեմցէի զօրաց թօփճիներուն կըրթութեն ձայնը, որ շատ հեռու չեն ասկից ։

(Գազէթ․ Պաւըէսուր ։

ՊԱՎԻԷՌԱ․

Նօռէմպէռկ․ 17 Մարտի ։

Ամէն խասպարները՝ որոնք որ կառնենք Ֆրանսըզի Նեմցէստանու մէջ եղած բանակէննէ, կիմացընեն մեզի թէ ան նոր զօրութիները՝ որ ամմէն օր անընդհատ կուգան կըհասնին կոր հոն, չեն ուշանար վառըկիլ մէկ թշնամեաց վճռական պատերազմը ։

Կըգըրվի Ֆրանքֆօռթէն թէ հիչ մէկ ատենմը չէ տեսնըված այսչափ քիչ ժամանակվան մէջ հասնիլ այնչափ անթիւ զօրք, որոնք աս քաղքիս շրջանակներէն կանցնին կերթանկոր մեծ բանակը․ Անցան նաև Ռէնօ գետէն զօրաց համար շատ թօփեր ու պատերազմի պաշարներ մեծ բանակը երթալու ։

Մոսկովները ինչպէս որ կըկարծըվինէ, չեն կըրնար համարձակիլ մէկ պատերազմական գործքիմը ձեռք զարնելու, մինչև որ նորէն օգնութի չընդունիննէ, վասն զի մեծ մասը իրենց զօրաց դըրված է Վիսդօլա ու Օտէռ գետին վրայ եղած բերդերուն պահպանութեը համար ։

(Օրագր․ Կայսէր ։)

20ին ։

Աս ամսուս 29ին օրհնըվեցան դրօշակները՝ պայրախները 2 երրորդ պաթթալիօնին և 2 երրորդ ռէճճիմէնթ ըսված գունդին պավլիեռացւոց, որոնք կըկենան հիմա Նօռիմպէռկ քաղքին պահպանութեը համար ։ Ասկից ետև ան գունդերը երդումն ըրին հաւատարիմ մնալ իրենց դրօշակներուն վրայ ։ (Օրագր․ Կայսէր ։)

Աս քաղքիս Ֆռանսըզին բանակէ եկած խասպարներուն կերևի, մոսկովներուն զօրքը որ է Օտէռ գետին անդին կողմը, շատ շարժմունքներ կընենկոր, երբեմն հեռանալով երբեմն մօտենալով․ և կըսվի ալ՝ թէ ասոնց մէկ գունդը ետ դարձեր գնացերէ դէպ 'ի Վիսթօլա Լէհաստանին մէջ եղած գետին քովը, վա զի հոնտեղի եղած մոսկովին զօրութը՝ որ դըրված է Ֆրանսըզին տակ եղած բերդերուն դիմացը, խիստ տկար է ։

(Օրագր․ Փարիզու ։)

ՄԵԾ ՏՈՒԳԱՅՈՒԹԻՒՆ

Պէռկլի․

Տռոսսէլտօրֆ․ 18 Մարտի ։

Ամպուռկ ու Լուպէքքա քաղաքները կըպաշտպանվին իրենց քաղաքական պահապաններով ։ Թշնամին որ չունի հոստեղվանքները այնչափ զօրութի, չըմըտաւ դեռ հիչ մէկ տեղմը Ֆռանսըզին սահմանին մէջ․ Ֆռանսըզին զօրքը կըտիրէ բոլոր Էլպա գետին, ու իրեն բանակը կապահովցընէ ամմէն կողմանց ։

(Գազէթ․ Տռոսսէլտօրֆի ։)

ՆԷՄՑԻՍՏԱՆ․

Վիէննա․ 13 Մարտի ։

Անցած քաղէթային մէջը պատմեցինք թէ մէկ քանի երևելի մարդիկներ աս քաղքիս մէջը բանտը դըրվեցան, բայց ինչ պատճառաւ եղաւ աս բանըսնէ գնենք հոս ։ Աս մարդիկներուն մէկ քանի գըրուածքները գըտնըվեցաւ բուն իրենց ձեռքով գրած․ այնպէս՝ որ իրենքալ չիկըրցան ուրանալ

իրենց

իրենց ըլլալը․ ատոնց մէջ յայտնապէս կըգրգռէին ապստամբեցընել մէկ մօտիկ քաղաքմը․ ատոնց դատաստանը ու վճիռը շատ չուշացաւ ։ (Գազէթ․ Փրանս ։)

14 ին ։

Ասկից ետեւ յայտնըվեցաւ մէկ ուրիշ ընկերութիւնմընալ, որնոր հաստատվերեր մտածելու, չինելու և հրատարակելու համար ձախող խապարներ ։ Քաղքին կառավարութեան ատեանը կանչեց աս ընկերութեան գլխաւորները, ու արգելեց ատոնց, ինչ և իցէ կերպով մէկտեղ ժողվիլը՝ սպառնալով ծանր ու սաստիկ պատիժներ ։

(Գազէթ․ Փրանս ։)

Համառօտութիւն մէկ թղթին, որնոր կըգրէ Ըսպանիայէն Ալպուֆէրայի Տուքան, պատերազմի մէջ պաշտօնատարին ։

Վալէնցա․ 28 փետրվարի 1813 ։

Ինծի մեծ պատիւ է համար տալըս Քուկին Տէրութեանդ Ռոնֆօռթ Ճէնէռալին գործքերուն ու քաջութիններուն վրայ, որնոր ըրաւ Ֆրայիլլէ ապստամբներուն մէկ գունդին գլխաւորին դէմ․ վասն զի փետրվարի 11 ին գնաց Բուէլթօ քաղքին վրայ, Առակօնա գաւառին դիմացը․ և Լինաւէս քաղքին մօտ, հասաւ ատոնց վրայ մէկ գունդմը թշնամեաց 100 ձիաւորով․ անատենը 40 ձիաւոր Փրանսըզի կողմանէ սաստիկ ուժով զարնըվեցաւ ատոնց հետ․ 5 հոգիի չափ սպաննեցին, ու 17 ը ձիով բռնեցին․ իսկ մէկալ մնացածները կէսմը զոհ եղան Փրանսըզին սուրին բերանը, կէսմընալ անդին ատին ցրուած փախան ։ Մուքուէրէլլային մէջը գտնըվեցաւ շատ թիւֆէնկներ, սէմէրներ, ու թիւֆէնկի չախմախի քարեր ևն ։

Փետրվարի 12 ին՝ աս գունդի երբոր չիտկեցաւ երթալու դէպ ՚ի Վիլլաֆրանքա, նեղ ճամբուն մէջ ատոնց դիմացը ելաւ նոյն իսկ աս ապստամբներուն գլխաւորը Ֆրայիլլէն 500 հոգիով․ բայց դեռ մէկըզմէկ չխառնած, հոնտեղի գեղացիները մէկ քանի թիւֆէնկի ձայնով իմացուցին աս Ֆրայիլլէին զօրաց ատոնց գալը․ անատենը շուտմը աս Ֆրայիլլէին զօրքը խառնափնդոռած սկսան փախչիլ, ու մըտան մէկ լեռան տակ եղած անտառմը մէջ․ բայց հետեւակ զօրքը չկրնալով այնչափ արագութեամբ փախչիլ, մնացին հոն․ ձիաւորները միայն առաջ անցան, ու կէս մղոն հեռու գնացին մէկ դաշտիմը մէջ՝ ուրտեղոր բոլոր ձիունը գոցերէր․ անատենը Ռոնֆօռթ Ճէնէռալը իրեն կըտրիճ ձիաւորներովը զարնըվեցաւ ատոնց հետ անտառին մէջը, ըսպաննեց ատոնցմէ 40 հոգի, ու 100 ի չափալ գերի բըռնեց․ իսկ մէկալ մնացածները զէնքերնին կոտրած տեղւոյն նեղութեանը համար փախան ։ Ֆրայիլլէ ատոնց գլխաւորը ձիէն վար իջաւ, ցատկեց մէկ պատիմը վրայ, ու իրեն նիզակակիցին ձին առած ելաւ փախաւ լեռները՝ զանիկա իրեն տեղը գերի ձգելով․ 30 գերի մնաց մեր իշխանութեան տակը, որոնց մէջը կային նաև խելմընալ օֆֆիչիալներ ։ Աս պատերազմիս մէջը ջարդըվեցաւ 150 թիւֆէնկ, և այնչափմընալ սուր տարվեցաւ բերդը ։

Աս ապստամբաց գերիներուն հետ բըռնըվեցան 2 Նաբօլիթանցի զինուոր՝ մեր բանակէն փախած ատոնց քովը, որոնք շուտմը թիւֆէնկլէմիշ ըրին ։ Աս գործքերուս մէջ պարտականալ եմ իմացունելու Քուկին Տէրութեանդ առանց հոգնելու աշխատանքը 11 երրորդ զօրաց գունդին, նախանձաւորութիւնը օֆֆիչիալներուն, ու խելացի կառավարութիւնը Ռոնֆօռթ Ճէնէռալին ։

Վիլլէթանոս Լիկուէռէս երրորդ խումբին գլխաւորը մեր կողմանէ յաջողութեամբ վըռընտելէն ետև ապստամբները, որոնք Պուէնոլին ու Ռէքուէնին ճամբաներուն մէջ ապաստանութեան՝ չէթէճիութիւն կընէին․ գնաց 17 ին Միլլառէսին վրայ, ու սպաննեց հոնտեղը ապստամբներէն շատ մարդ․ բռնեց գերի 9 ձիաւոր՝ զանազան զէնքերու ու զգեստներու ։

Ծառայ քո եմ ։

Հպատակաւ․ Տուքայ Ալպուֆէրա ։
(Մօնիթօռ ։)

Աս գործքս՝ որ է պատմութիւն հիմակվան ատենիս, տասնըհինգ օրը մէյմը կըտըպվի,
՚Ի ՎԷՆԵՏԻԿ ՚Ի ՎԱՆՍ ՄՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ ։